

KAMPETENSIYA BORASIDA OLIMLARNING FIKRLARI

Urdu

Ruzmetova Zulfiya Xaitboyevna

Talaba: Kuryozova Mahfuza Ruslanbek qizi

Kompetensiya” so’zi tarjimada “layoqatli”, “munosib bo’lmoq” kabi ma’nolarni anglatuvchi lotincha “competere” so’zi asosida hosil bo’lgan. “Kompetensiya” - shaxsning biror-bir sohadan xabardorlik, shu sohani bilish darajasi tushuniladi.

Murakkab, mashaqqatli, kutilmagan holatlarga boy, ammo jamiyatning zaruriy ehtiyoji hisoblangan ta’lim-tarbiya tizimini yangicha ko’rinish, dars jarayonida innovatsion pedagogik va axborot texnologiyalarni samarali qo’llash orqali ta’lim samaradorligiga erishish davr talabidir. Ta’lim muassasasi bitiruvchisi o’z hayotida shaxsiy, ijtimoiy, iqtisodiy va kasbiy munosabatlarga kirishishi, jamiyatda o’z o’rnini egallashi, duch keladigan muammolarning hal qilish, eng muhimi o’z sohasi, kasbi bo’yicha raqobatbardosh bo’lishini ta’minlashda asosan pedagog kadrlar salohiyati hal qiluvchi omil hisoblanadi. Demak, jamiyatdagi barcha yangilanishlarni uyg’unlashtirish uchun shaxsiy yetuklik bilan birga kasbiy kompetentlik ham muhim ahamiyat kasb etadi. A.G.Bermusning fikriga ko’ra, “Kompetentlik takomillashib borayotgan shaxsning barcha hislatlarini, bilimi, tajribasi, umuman olganda, butun borlig’ini yagona tizimga birlashtiradi”.

“Kompetentlik” bu nafaqat shaxsning bilimdon ekanligi, balki o’z bilimlarini uzluksiz ravishda yangilashdir, – deydi **M.A.Choshanov**. **M.Aronovning** fikricha, kompetentlik mutaxassisning ma’lum bir faoliyat uchun tayyor ekanligini bildiradi. Noaniq vaziyatlarda faoliyat ko’rsata olish qobiliyati bu kompetentlikdir, deydi **O.Ye.Lebedev**. Kompetentlik insonning intellektual shaxsiy, ijtimoiy kasbiy hayotiy faoliyatiga asoslanadi, deb yozadi **I.A.Zimnyaya**. **A.V.Xutorskiy** “kompetnsiya” va “kompetentlik” tushunchalarini quyidagicha ajratib olish mumkin, deb hisoblaydi. Kompetensiya – insonning shaxsiy sifatleri uzviyligi (bilim, malaka, tajriba, faoliyat usullari) hisoblanib, ma’lum bir doiradagi narsa va jarayonlarga nisbatan shaxsning munosabatida sifatli va samarali faoliyat yurgazishidir. Kompetentlik esa inson tomonidan faoliyat turlariga shaxsiy munosabatini bildiruvchi, talabga javob beradigan kompetensiyalar yig’indisiga ega bo’lishi demakdir. Yuqoridagilardan ko’rinadiki, kompetensiya masalasi uning jamiyatdagi o’rni masalasidan qator bahslar davom etmoqda. Ta’lim-tarbiya sohasida asosiy universal kompetensiya unsurlarini anglab olish zamonaviy pedagogikaning eng asosiy muammolaridan biridir. Asosiy kompetensiya

masalasi dunyo pedagoglari tajribasini tatbiq qilish yoki an'anaviy o'zbek pedagogikasi me'yorlaridan kelib chiqqan holda kompetensiya mezonlarini belgilashda fikrlar xilma-xil bo'lib, hali yechilmagan masalalar talaygina. **A.Avloniy** nomidagi O'qituvchilar malakasini oshirish instituti pedagog olimasi **L.T.Xurvalieva**: "Kompetensiya - bilim, ko'nikma, malaka, qarashlar, individning qadriyati va shaxsiy sifatleri, kvalifikatsiyaning namoyon bo'lishi yoki ta'sir ko'rsatish qobiliyati", - deb ta'riflaydi.

Demak kompetensiya biror faoliyatga shaxsiy munosabatning va qarashning mavjudligi desak bo'ladi Oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak texnologiya o'qituvchisini tizimli yondashuv asosida tayyorlash jarayonida kasbiy faoliyatning mazmuniy ko'rsatkichlari asosida pedagogik shart-sharoitlar va vositalar tizimini aniqlab olish, ta'lim jarayonini samarali hamda to'g'ri tashkil etish shakl va metodlarini aniqlash talab etiladi. Buning uchun, eng avvalo, pedagogik tizim mohiyatini asoslash, tizimli yondashuvning xususiyatlarini, asosiy tavsifiy belgilari (tuzilma hamda funksiyalari)ni, ularga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash zarur.

Tizimli yondashuvni amalga oshirish uchun ta'lim maqsadlari hamda metodlarini shakllantirish, tizimning maqsadga muvofiq faoliyat ko'rsatishini ta'minlovchi elementlari (ta'limni tashkil etish shakli va vositalari) va ular orasidagi munosabatlarni aniqlash talab etiladi.

Tizimli yondashuv ilmiy bilish hamda ijtimoiy amaliyot metodologiyasining yo'nalishi bo'lib, uning asosida ob'ektlarni tizim sifatida ko'rib chiqish talab etiladi.

Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlash jarayoni - ob'yektga tizimli yondashuv, uning yaxlitligini ochib berish, tashkil etuvchilari (komponentlari) o'rtasidagi aloqalarini aniqlash, amalga oshirish shartlarini aniqlash, bo'lajak texnologiya o'qituvchilarini tizimli yondashuv asosida tayyorlashda muammoli ta'lim metodlarini qo'llash masalalarini yoritish muammosi tadqiqot ishimizning navbatdagi vazifasi etib belgilandi.

Texnologiya o'qituvchilarini tizimli yondashuv asosida tayyorlash muammosiga kasbiy-pedagogik bilimlarni o'zlashtirishning barcha tomonlarini, ya'ni mazmuni, shakli, metod va vositalari, kasbiy faoliyatni tashkil qilish yo'llari, ta'lim natijalarining monitoringi, ta'lim sifatini baholash va boshqarishni qamrab oluvchi integrativ jarayon sifatida qarash mumkin. Bunda texnologik ta'limning asosiy tarkibiy tashkil etuvchilarini integratsiyalash (kasbiy bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirish), shaxsga yo'naltirilgan aksiologik-rivojlantiruvchi (ijodiy faoliyat tajribasi asosida) va tarbiyalovchi vazifalarining (haqiqatga his-qadriyatli munosabat asosida) birligini ta'minlaydi.

Bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlash sifati asosan ta'lim tizimining samaradorlik ko'rsatkichiga bog'liq bo'lib, u quyidagilarni o'z ichiga oladi:

- ta'limga tizimli yondashish ko'lami va muqobilligi;
- ta'limning ko'rgazmaliligi, o'qituvchi tushuntirishlarining aniq va maqsadga yo'naltirilganligi;
- hamkorlikda o'qitish texnologiyasining sifati (ta'lim beruvchi va ta'lim oluvchi).

Tizimli yondashuv bo'lajak texnologiya o'qituvchilarining uslubiy tayyorgarligi nazariy asoslar negizidagi metodologik bilim hamda kasbiy-amaliy ko'nikma va malakalarni shakllantirishga qaratilgan ta'lim tizimi orqali amalga oshiriladi. Pedagogika oliy ta'lim muassasalarida bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarining uslubiy tayyorgarligi yaxlit tizimni tashkil etadi va katta tizimlarga xos bo'lgan quyidagi xususiyatlarni o'zida saqlaydi: yaxlitlik, tuzilmaviylik, boshqa tizimlar bilan o'zaro bog'langanlik, poydevoriylik. Shu bilan birgalikda, o'quv-tarbiyaviy faoliyat ko'p qirrali o'ziga xos dinamik xususiyatlarga ega bo'lgan, murakkab jarayon ekanligini inobatga olgan holda bo'lajak texnologiya fani o'qituvchilarini tayyorlashda har bir bo'g'in alohida tizim sifatida o'rganilishi, har bir bo'g'inga o'ziga xos yondashuvni joriy etish zaruriyatini tug'diradi. Demak, tizimli yondashuv ilmiy bilish metodologiyasi va pedagogik amaliyotning bir yo'nalishi sifatida universal tavsifga ega bo'lib, pedagogikada keng qo'llaniladi. Ta'lim jarayoniga tizimli yondashuvni qo'llash ta'lim-tarbiya jarayonining har bir bo'g'ini alohida pedagogik tizim sifatida qarash imkoniyatini beradi va ular orasida bog'liqliklar umumiy ta'lim samaradorligiga olib keladi.